

Иконе и дуборези Предрага Лазића

Иконе и дуборези Пребрага Лазића

2013.

Дуборез Предрага Лазића
у светлу традиционалне иконографије

Савремена уметност у тзв. западној култури, најочевидније сликарство, у последњих стотинак година, почев од модерне, постоји готово сасвим одвојено у односу на званичну религију.¹ Та је чињеница у директној вези с одвајањем цркве од државе што је једна од далекосежних последица новије европске историје коју одликују револуције из 18. и 19. века и технолошки развој. У том веома сложеном процесу хришћанска уметност је доживела низ промена и преживела многе изазове. Будући превасходно уметност функције, она је у крилу различитих конфесија остала везана за богослужбену улогу и сакрални простор, а посебно у животу верника кроз нарочит и аутентичан вид свете слике, иконе.²

Иако је иконографска традиција остала премиса православне уметности, очувани споменици и богата грађа сведоче да је ликовно стваралаштво европског југоистока претрпело све стилске мене у повести европске културе.³ У том смислу се може говорити о српском бароку, рококоу и класицизму, на које се у круговима српске цркве данас не гледа с одобравањем.⁴ У садашње време постмодерног и постсекуларног света, хришћанска иконографија смело превазилази уске оквире црквених интеријера и у општој демократизацији постаје равноправан садржај ликовне тематике. С једне стране, њу одликује масовна производња и копистика, а с друге свежи и стални покушаји да се „старо вино улије у нове боце,“ о чему сведоче и уметници теологи, попут грчког сликара Стаматиса Склириса и низа млађих стваралаца широм православних земаља.⁵ Издржливости хришћанске иконографије у савременој уметности била је посвећена велика студијска изложба о икони као српској духовној и историјској слици, постављена у лето 2011. године у Галерији Српске академије наука и уметности, која је икону сагледала у пуном контексту, од свете слике као „прозора у

¹ Ул. K. Ruhrberg, *Umjetnost 20. stoljeća. Slikarstvo*, ur. I. F. Walther, Zagreb 2004.

² Л. Успенски, *Теологија иконе*, Манастир Хиландар 2000; Л. Успенски, В. Лоски, *Смисао икона*, Јасен 2008. Такође, в. Н. Maguire, *The Icons of Their Bodies. Saints and their Images in Byzantium*, Princeton 1996; R. Cormack, *Painting the Soul: Icons, Death Masks and Shrouds*, London 1997; idem, *Writing in Gold. Byzantine Society and Its Icons*, London 1985; В. Pentcheva, *Icons and Power. Mother of God in Byzantium*, Penn State Press 2006; eadem, *The Sensual Icon. Space, Ritual, and the Senses in Byzantium*, Penn State Press 2010; W. T. Woodfin, *The Embodied Icon. Liturgical Vestments and Sacramental Power in Byzantium*, Oxford 2012.

³ О томе, в. М. Медић, *Стари сликарски приручници I*, Београд 1999; исти, *Стари сликарски приручници II*, Београд 2002; исти, *Стари сликарски приручници III*, Београд 2005.

⁴ Нпр. в. М. Тимотијевић, *Српско барокно сликарство*, Нови Сад 1996; М. Коларић, *Класицизам код Срба*, Београд 1967.

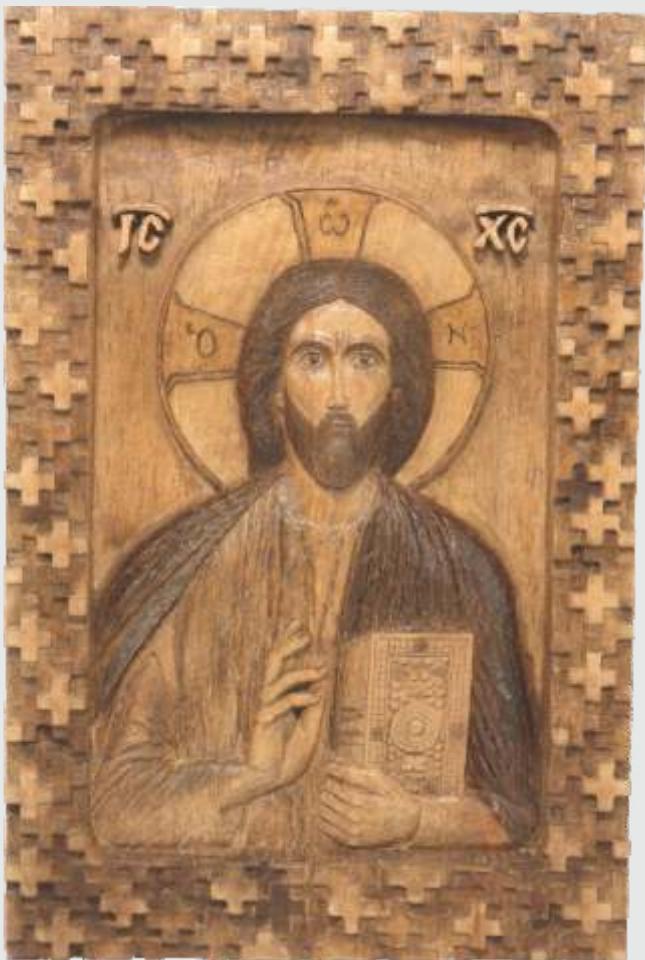
⁵ A. Andreopoulos, *Art as theology: from the postmodern to the medieval*, Equinox 2006.

кат. бр. 1

кат. бр. 2

кат. бр. 3

кат. бр. 4

кат. бр. 5

кат. бр. 6

кат. бр. 7

кат. бр. 8

вечност“, преко савремених естрадних идола, па све до икона рачунарске технологије и савременог дизајна.⁶ Сличном темом, хришћанском иконографијом у модерној и савременој уметности, бавиће се и међународни интердисциплинарни научни скуп који ће 2014. г. организовати водећи универзитетски истраживачки центри у свету.

Питање хришћанске иконографије и црквене уметности актуелно је у нашој средини. Српска средњовековна уметност, као баштник византијског културног модела, јесте преображен корпус иконографије у чијем су настању учествовали ствараоци домаћег и страног порекла, а истоветни модел је претрајавао и током османске власти, све до дубоко у 19. век. Међутим, већ након великих сеоба у Јужну Угарску, данашњу Војводину, у судару с унијатском политиком аустријског двора и римокатоличке цркве, врхови српске цркве покушали су да се и у домену уметничког стваралаштва прилагоде новим околностима ослањајући се на помоћ из Кијева и Москве у којима је дошло до усвајања западноевропских барокних форми. Управо тада настаје познато циркуларно писмо патријарха Арсенија IV Јовановића Шакабенте о забрани рада зографа који су сликали на стари, „византијски“ начин.⁷ Том директивом је за дуже време усмерен развој српске црквене уметности према токовима оновременог стварања. Међутим, отпор том стилском усмерењу уследио је крајем 19. века, у време жучне полемике о православности у српском сликарству која је била изазвана иконама на олтарској прегради за Саборну цркву у Нишу Ђорђа Крстића.⁸ До сличног сукоба дошло је и у новије доба, поводом мозаичких икона академика Младена Србиновића на олтарској прегради у храму манастира Жиче.⁹ У снажном отпору црквених власти свему што се разликује од стarih образца последњих година се иконостаси, настајали током 19. века, уклањају из цркава и замењују новим, с иконама које су најчешће копије оних из 14. века.

У том динамичном враћању на старе моделе, цвета и стваралаштво сликара монаха и монахиња, али и световних лица,¹⁰ чија се трагања за новим приступом православном

⁶ А. Вујновић, *Икона. Српска духовна и историјска слика*, Београд 2011.

⁷ За текст циркулара, в. Д. Руварац, *Циркулар Арсенија Јовановића о светковашњу празнику и о забрани куповања икона од којекаквих молера*, Богословски гласник XX, 1, 6 (Сремски Карловци 1911), стр. 29-30.

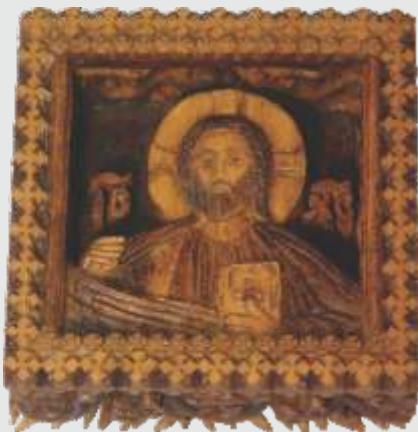
⁸ М. Јовановић, *Српско црквено градитељство и сликарство новијег доба*, Београд – Крагујевац 1987, стр. 131-154; Н. Макуљевић, *Црквена уметност у Краљевини Србији (1882-1914)*, Београд 2007, стр. 112-133. За текстове из полемике, в. Л. Трифуновић, *Српска ликовна критика. Избор*, Београд 1967, стр. 87-138.

⁹ Вујновић, *нав. дело*, стр. 148-152, кат. бр. 94.

¹⁰ На пример, в. Каталог изложбе *Примери ведре креативне иконографије*, Манастир Павлиса 2011.

кат. бр. 9

кат. бр. 10

кат. бр. 11

кат. бр. 12

кат. бр. 13

кат. бр. 14

сликарству наслањају на труд Живорада Настасијевића и уметничког друштва „Зограф“ из доба између два светска рата.¹¹ У таквом контексту, током последње деценије настају и радови у дуборезу Предрага Лазића из Јагодине који због своје иновативности, занатске дорађености и дубоког ослонца на традицију привлаче пажњу. Рођен у Крушевцу 1967, живи и ради у Јагодини. По завршеном основном образовању у Јагодини, школовао се за пилота у Мостару и Задру а школовање наставио у Новом Саду. Дуборезом се бави од 1999. године, а љубав ка обради дрвета наследио је од свог деде Душана, мајстора столара из села Војске код Јагодине. Пошто је, како сам каже, „пропали пилот, Бог му није дао да се с анђелима дружи по небу, него то чини на земљи.“ Лазићеви дуборези и иконе плene оригиналношћу и високим квалитетом у споју дубоког надахнућа и мајсторске изведбе. Израђени ручно, бојени и импрегнирани тинктуром од воска „на стари манастирски начин“, ови радови красе многе домове, предузећа, цркве али и амбасаде (Србије, Аустрије, Грчке, Црне Горе). С обзиром на актуелност жанра и веома висок технички ниво плиткорељефног реза, заслужују критички осврт и представљање јавности путем музејске изложбе.

Већ на једној од раних икона (бр. 1) уочљива је дихотомија која прати Лазићев приступ – ослонац на канон и потребу да представу донесе на свој начин јер му је и стваралачки подстицај двојак, дубока религиозност и емоционални немир. Досадашњи обим радова открива више група, од икона и богослужбених предмета, преко минијатура, филактерија и скулпторално обрађених јаја, до симболичких и употребних предмета. Он се неретко служи конкретним ликовним моделима, као што је *Rasneće Hristovo* са фреске из манастира Грачанице (бр. 2) и, када је реч о иконама великог формата, изводи их у складу с иконографским начелима (бр. 15, 16), које стога налазе пут до верника и цркве. Међутим, и код таквих радова посебну димензију чине вешто изведени и оригинално осмишљени орнаментални оквири (бр. 3, 4, 20, 21, 25) који упркос иновативности чине спој с традицијом. Декоративни оквири и орнамент уопште су у уметности од најранијих времена били начин доирања светости, јер је савршеност структуре украса иманентна Божанству.¹²

¹¹ З. М. Јовановић, *Друштво уметника Зограф*, Београд 1998; *Зограф Друштво уметника. 80 година од прве изложбе друштва уметника Зограф*. Зборник радова, ур. Ж. Гвозденовић, Горњи Милановац – Београд – Нови Сад – Краљево 2011-2012.

¹² Уп. J. Trilling, *Medieval Interlace Ornament: The Making of a Cross-Cultural Idiom*, Arte medievale 9/2 (Roma 1995) 59-86; id. *The Language of Ornament*, London 2001; id. *Ornament: A Modern Perspective*, Washington D.C. 2003.

кат. бр. 15

кат. бр. 16

кат. бр. 17

кат. бр. 18

кат. бр. 19

кат. бр. 20

Склоност ка увођењу тог важног чиниоца још је јаснија на минијатурама и медаљонима (бр. 5, 9, 10, 11, 13) које су спој икона и амулета.¹³ Попрсја Христа и Богородице у иконографском виду са чудотворних икона и монументалних мозаика смештена су у оквире геометријских и флоралних украса изведених захтевном техником перфорације, која и мотивом и поступком сажима слојевитост сакралне симболике.¹⁴ Осећај за вредности функционалног орнамента присутан је и код употребних предмета који због тога представљају допадљиве, али уметнички и занатски веома успеле радове (бр. 27, 28).

Лазић изводи и минијатуре сведене само на мотив (бр. 6, 7) показујући у којој мери је његова рука сигурна, а потреба да се бави волуменом има посебног израза у симболичким радовима (бр. 23, 24). Складно комбиновање фигурације, орнамента и симбола исказано је у новијим радовима на којима дуборез открива мајсторство највишег дometа. Површине путира (бр. 17) имају иконографски доследно осмишљен програм с медаљонима Христа и Богородице, у виду који је коришћен на иконама минијатурама, док су на постолју попрсја седам архангела. Вештина резбе на престоном крсту (бр. 18) иде корак даље у примени дубоких захвата у материјал и перфориране целине. На једној страни крста је Распеће (чији је узор знаменита фреска из Студенице), на другој Христов монограм, док су на постолју шестокрили серафими на стилизованим облацима. Тај снажан теофанијски склоп остварен помоћу уравнотежене примене орнамената и симбола очит је и на примеру овалне Богородичине иконе у мандорли коју чине вишеслојни стилизовани мотиви у виду конкавних латица (бр. 22). Суштинска улога светог дрвета, широко распострањена у културама свих цивилизација, овде је допуњена традицијом руске духовности где се чудотворне појаве Богородице у дрвећу баштине преко познатих и врло поштованих икона какве су Богородица Корењаја или Богородица Јелецка-Черниговска.¹⁵

Најзанимљивије и најзрелије Лазићеве радове представљају без сумње дрвена, богато обрађена јаја на

¹³ Ношени око врата, најчешће су излизани јер су у молитви често држани у руци, в. А. Cutler, *The Hand of the Master: Craftsmanship, Ivory and Society in Byzantium (9th – 11th Centuries)*, Princeton 1994, p. 22-29.

¹⁴ О томе, в. Н. Kessler, *Spiritual Seeing. Picturing God's Invisibility in Medieval Art*, Philadelphia 2000; Б. Цветковић, *Семантика и орнамент: принос към методологията на изучаване на средновековната украса*, Проблеми на изкуството 2 (София 2009), стр. 3-9, 62-63; исти, *О улози „орнамента“ у сакралном контексту*, Крушевачки зборник 14 (Крушевач 2009), стр. 35-65.

¹⁵ А. М. Lidov, G. V. Sidorenko, *The Miraculous Image. The Icons of Our Lady in the Tretyakov Gallery*, Moscow 2001, p. 14-15, 82-83, 86-87.

кат. бр. 21

кат. бр. 22

кат. бр. 23

кат. бр. 24

кат. бр. 25

кат. бр. 26

триподним постолима, чији је иконографски програм усклађен с орнаменталним појасевима и симболима (бр. 19, 26). С једне стране, тактилна вредност ових радова наставља традицију старе плиткорељефне византијске иконе, филактерија и реликвијара, подсећајући на иконофилска учења Јована Дамаскина о икони као графе, скици, и Теодора Студита о икони као типосу, одливку.¹⁶ У техничком погледу они следе корпус малих форми дрвене пластике у балканској и српској уметности, али је по прецизности изведбе и надилазе.¹⁷ На примерцима с вратницама Лазић на нов начин обрађује симболику врата и капија, добро познату из хришћанске теологије и иконографије.¹⁸ Дрвено јаје с порпсјем Богородице (бр. 12) тумачи темељно хришћанско учење о оваплоћењу развијањем симболизма Богородице као затворених врата.¹⁹ С друге стране, јаје са Христовим вакрсењем (бр. 14) сажима сотириолошку поруку ослоњену на Христове речи: „Ја сам врата; ко кроз мене уђе, спашће се“ (Јов. 10, 9).²⁰ Изванредно осмишљено и још боље изведенено јесте велико јаје чије површине прекрива читав један христолошки циклус, сцене Рођења, Крштења, Распећа и Вакрсења (бр. 8). Ово мало ремек-дело крије тајне јер се може отварати, па је унутрашњост горњег дела обрађена касетама попут неких великих купола, у којима се налази и урезан натпис Христос Вакрсе. Као стари мајстори, Лазић на готово сваком раду, често скривено, оставља потпис и годину израде. Иако се најбоље изражава у малим формама које су кроз историју биле најомиљенији вид сакралне уметности, управо у њима постиже изванредан осећај за експресију и монументалност. Ти су квалитети остварени захваљујући пажљиво осмишљеним мотивима, прецизно спроведеним поступком и, изнад свега, стрпљењем које је уложено у вишемесечни рад код готово сваког примерка.

¹⁶ B. Pentcheva, *Painting or Relief: The Ideal Icon in Iconophile Writing in Byzantium*, Зограф. Часопис за средњовековну уметност 31 (Београд 2006-2007), стр. 7-14.

¹⁷ B. Radojković, *Simaplastika u staroj srpskoj umetnosti*, Beograd 1977.

¹⁸ P. Evdokimov, *La signification liturgique de portes dans les églises orthodoxes*, Bible et vie chrétienne 51 (1963) 61-66; N. Ljubinković, *Simbolika vrata (vrata i ključa) u Bibliji i narodnoj poeziji*, Folklor u Vojvodini 7 (1993) 39-48; M. Matiћ, *Brama – капија два света*, Београд 2007, 67-89.

¹⁹ G. Babić, *L'Image symbolique de la "Porte Fermée" à Saint-Clément d'Ohrid*, Synthronon, Paris 1968, 145-151.

²⁰ A. Karstonis, *Anastasis. The Making of an Image*, Princeton 1986.

кат. бр. 27

кат. бр. 29

кат. бр. 28

Суиздавачи:

Завичајни музеј Јагодина
Предраг Лазић

Главни уредник:
Зоран Петровић**Автор поставке и текста:**
др Бранислав Цветковић,
виши кустос, историчар уметности**Фотографије:**
Милосав Брајковић**Дизајн каталога и изложбених паноа:**
Ђорђе Филиповић**Штампа:**
Папир комерц Јагодина**Тираж:**
300

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

745.51(497.11)"20"(083.824)
741.51.071.1:929 Лазић П.(083.824)

ЛАЗИЋ, Предраг, 1967-

Иконе и дуборези Предрага Лазића / [автор текста Бранислав Цветковић ; фотографије Милосав Брајковић]. - Јагодина : Завичајни музеј, 2013 (Јагодина : Папир комерц). - 12 стр. : илустр. ; 22 cm

Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-85065-22-4

1. Цветковић, Бранислав, 1964- [автор]
а) Лазић, Предраг (1967-) - Изложбени каталоги
COBISS.SR-ID 201807884

Попис изложених радова:

1. *Свети Ђорђе*, дивља трешња, 34 x 40 x 3 cm, 2001.
2. *Распеће Христово*, липа, 20 x 27,5 x 2,5 cm, 2005.
3. *Исус Христ*, липа, 20 x 30 x 4 cm, 2010.
4. *Богородица и Христ*, дрво ироко из Бразила, 25 x 35 x 6 cm, 2011.
5. *Богородица и Христос*, дивља трешња, 4,7 x 4,7 x 2,2 cm, 2010.
6. *Архангел Михаило*, липа, 2 x 3,5 x 0,7 cm, 2010.
7. *Крстиш*, бор, 3 x 3 x 0,3 cm, 2010.
8. *Велико јаје са сценама Рођења*, Крштења, Распећа и Вакрсења, орах, 10 x 20,5 x 10 cm, 2009.
9. *Исус Христ*, орах, 6,2 x 2 cm, 2009.
10. *Исус Христ*, трешња, 6 x 6 x 2,3 cm, 2011.
11. *Богородица и Христос*, трешња, 6 x 6 x 2,4 cm, 2011.
12. *Јаје са вратаницима и Богородицом*, орах, 15,5 x 15,5 x 5 cm, 2011.
13. *Исус Христ*, буква, 4,5 x 0,8 cm, 2011.
14. *Јаје са вратаницима и сценом Вакрсења*, крушка, 21 x 9 cm, 2012.
15. *Свети Никола*, липа, 36 x 47 x 4,5 cm, 2012.
16. *Вакрсење Лазарово*, липа, 35 x 50 x 7 cm, 2003-2004.
17. *Путник*, орах, 31,5 x 14,3 cm, 2012.
18. *Престони крст*, орах, 34 x 14,2 cm, 2013.
19. *Јаје с ликовима Христа и Богородице*, крушка, 13 x 6 cm, 2013.
20. *Бели анђео*, трешња, 32,5 x 27 x 4,5 cm, 2013.
21. *Архангел Михаило*, липа, 33 x 23 x 3,3 cm, 2008-2009.
22. *Богородица с Христом у мандорли*, трешња, 32 x 27 x 4,5 cm, 2013.
23. *Рука са срцем*, липа, 11 x 16,5 x 9 cm, 2010.
24. *Рука са душом*, липа, 11 x 16,5 x 9 cm, 2010.
25. *Архангел Михаило*, липа, 40 x 52 x 6 cm, 2011.
26. *Јаје с ликовима Богородице и Арханђела*, орах, 7 x 12 cm, 2010.
27. *Рам за ручно огледало*, трешња, 33 x 21 x 2 cm, 2010.
28. *Овал са лиснатом подлогом*, орах, 32 x 27 x 2 cm, 2012.
29. *Калеж*, крушка, 14 x 9, 2013.
30. *Посуда*, трешња, 16 x 6, 2013.

Завичајни музеј Јагодина * Кнегиње Милице 82 * 35000 Јагодина * тел. 035/231-328 * e-mail: jagmus@open.telekom.rs